

ÇETİN ÖNER
DAĞLARA
YAZILIDIR

♥
CAN

ROMAN

Çetin Öner
DAĞLARA
YAZILIDIR

Can Yayınları: 106
Türk Edebiyatı: 14

© Çetin Öner, 1984
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 1984

1. basım: 1984
3. basım: Nisan 2007

Yayına Hazırlayan: Faruk Duman

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Eko Matbaası

ISBN 978-975-510-425-6

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Çetin Öner
DAĞLARA
YAZILIDIR

ROMAN

Desenler
AVNİ ARBAŞ

CAN YAYINLARI

**ÇETİN ÖNER'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI**

ŞU BİZİM ÇERKESLER / *inceleme*

çocuk kitapları

GÜLİBİK / *öykü*

PİYANGO / *öykü*

PORTAKAL / *roman*

MAVİ KUŞU GÖREN VAR MI? / *roman*

KARGALAR KARA DEĞİLDİ / *öykü*

DÜNYANIN BÜTÜN KEDİLERİ / *öykü*

Çetin Öner, 1943'te doğdu. AİTİA Banka İşletmesi Bölümü'nü bitirdi. 1963'te Ankara Sanat Tiyatrosu'na girdi. 40'ı aşkın oyunda görev aldı. TİSEN (Tiyatro İşçileri Sendikası) Ankara Şube Başkanlığı görevini 3 yıl sürdürdü. 1972-1973 yılları arasında Milliyet Gazetesi Sanat Dergisi Ankara Temsilciliği'ni yaptı, Olay ve Barış gazetelerinde tiyatro eleştirileri yazdı. 1973'te AST / Sanat Yönetmenliği'nden ayrılarak TRT'de prodüktör olarak göreve başladı. TRT'nin ilk televizyon dizisi olan *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*'ı yönetti. Birçok TV oyununda oyunculuk yaptı. 1972'de Yeni A Dergisi'nde ilk öyküsü *Keklik*; 1975'te ilk kitabı yayınlandı: *Gülibik*. Kitap 1978'de Almanca'ya çevrilerek bu ülkede değişik yayınevlerince 5 kez basıldı. *Gülibik* öyküsü ZDF/TRT ilk ortak yapımı olarak filme çekildi. Kitap Almanca konuşulan tüm ülkelerde okuma kitabı olarak okullara tavsiye edildi. *Gülibik*, T.C. Kültür Bakanlığı ve Verlag An Der Ruhr Yayınevi'nce prestij kitabı olarak yeniden basıldı. Ulusal ve uluslararası birçok ödül kazanan Çetin Öner'in beş çocuk kitabı ve bir romanı vardır. Çocuk kitapları: *Gülibik*, *Mavi Kuşu Gören Var mı*, *Portakal*, *Kargalar Kara Değildi*, *Piyango*, *Dünyanın Bütün Kedileri*. Romanı: *Dağlara Yazılıdır*. İnceleme: *Şu Bizim Çerkesler*'dir. Bu kitaplarının hepsi Can Yayınları arasında çıkmıştır.

Simon Fürst için...
O ki, atların dilinden anlardı.
etin ner

ÖNSÖZ

Geçen gün babamdan kalan eski dergileri karıştırıyorum. Dergilerden birinde Dağıstan ulusal ozanı Rasul Hamzat'ın dizelerine takıldım gözlerim. Alıp götürdü dizeler beni eski günlere. Çocukluğumu, çocuk olduğum o günleri anımsadım. Ninemi, köyümü, köylülerimi, dağları, dağ çiçeklerini anımsadım.

Ozan Hamzat,

“Bizim küçük yoksul köyümüz Tsada'dan Hunzah'a giden bir yol vardır. Bu yoldan araçlar gelir geçer. Hunzah bizim ilçemizdir.

“Babam, Hunzah'a giderken bu anayolu kullanmazdı. Onun kendine edindiği bir keçiyolu vardı. Bu yoldan gider gelirdi ilçemize.

“Babam bu özel yolunda gezinirken değişik çiçekler bulur, onları toplar, ilginç buketler yapardı.

“Kış gelince de yolun iki yanından topladığı karlarla, atların, atlıların, kimi köylülerimizin heykelciklerini çıkartırdı.

“Çevrede yaşayan köylüler, onun heykelciklerinin karşısına geçer, beğeniyle izler, övgüler düzerlerdi.

“Şimdi o kır çiçeklerinden derlenen buketler solmuş kurumuşlardır. Kardan heykelcikler babamın anılarında yaşar dururlar,” diyor.

Çocuk olduğum günlerden bir bölümünü ak kâğıt üstüne döktüm. Sizlere sunduğum bu anıları, o günlerde derlenip bir köşede unutulmuş, kurumuş kır çiçekleri sayın. Ne

ki bu çiçeklerin arasına kırılmış dallar, sararmış yapraklar, dikenli sapsar karışmış olabilir. N'oolur, ayıklayıp atın onları; yüreğinize batmasın.

Hamzat Usta'ya bırakalım sözü yine:

“Babamın sağlığında, bıyıkları yeni yeni terleyen bir delikanlıyken ben, bir gün yolum Hunzah'a düştü. Anayoldan ayrılıp babamın o eski keçi yolundan yürümeye başladım. Yaşlı bir dağlı yolumu kesti.

“Babanın yolunu babana bırak. Kendine başka bir yol bul,” dedi.

Ben, yaşlı dağlının sözünü dinledim. Kendime başka bir yol aramaya koyuldum.”

Sevgili okuyucu!

Ben de uzun bir süre babamın yolundan gittim. Başka yolların olabileceğini bilmiyordum. Yıllar geçti. Toy bir delikanlı, toy bir baba oldum. Çalışa, okuya, düşünce yeni yeni yolların da var olduğunu kavradım. Yeni bir yol seçtim kendime. Karanlık, inişli yokuşlu, taşlı, kesekli bir yol. Ama bu yolun sonunda ışıklı, aydınlık, güzel bir dünyanın olduğunu öğrenmiştim. Dura dinlene yürüyorum. Gittikçe aydınlanıyor yolum. Başka yollara sapmayı hiç düşünmüyorum.

Biliyorum, oğlum da bir süre benim yolumu izleyecek. Ve kuşkusuz bir gün kendi yolunu o da bulacak.

Dinleyelim Hamzat Usta'yı. Bakalım ne diyor:

“Evimizin önünde hemşehrilerimle oturuyorum. Soru yağmuruna tutuyorlar beni:

“Uzak ülkelerde hemşehrilerimize rastladın mı?”

“O ülkelerde de bizim dağlara benzeyen dağlar var mı?”

“Gurbette canın sıkılmadı mı? Köyünü, bizleri özlemedin mi?”

“O ülkelerde bizi tanıyorlar mı? Bizim de bu dünyada yaşadığımızı biliyorlar mı?”

Yanıtlıyorum ben de:

“Onlar bizleri nerden bilsinler? Biz daha kendimizi bile tanımıyoruz ki!”

Susup düşünüyorlar bir süre:

“Öyleyse sen bize de, başkalarına da bizlerden söz et. Bizi bize, bizi onlara tanı. Yazdıklarını öteki dillere de çevirt. Eğer bunu sen, köyümüzün çocuğu olan sen yapmazsan, başka biri hiç yapmaz.

“Düşüncelerini seçkin bir sürü gibi toparla kafanda. Sonra da bu sürüyü apak kâğıtların otlaklarına sal! Düşünceler, ürkmüş atlar, korkmuş koyunlar gibi sayfaların arasında koşturup dursunlar.

“Kendine özgü düşünceleri gizlemekten, saklamaktan kaçın. Sonra nereye koyduğunu unutur, yitirirsin onları.”

Ben de Tsadalı köylülerin, o çok uzakta yaşayan dağlıların uyarılarına uyup dağılan düşüncelerimi yeniden toparlamaya çalıştım. İçlerinden bir bölümünü yitirmişsem, acemi bir çoban oluşuma verin bunu; bağışlayın beni.

Binin atımın terkisine, birlikte arayalım yitirdiğimiz şeyleri.

Haydaaaa!

Çetin Öner

Bölüm başlarındaki Kızılderili ağıtları ve türküleri *Dee Brown*'ın “KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN” adlı kitabından alınmıştır (Çeviri: Celâl Üster)

*“Ona kimse nerden geldiğini öğretmemiş...
Bu yüzden nereye gideceđini bilmiyordu.”*

Alex Hailey (Kökler)

BILIZ’LA GELEN BAHAR

1

Ben o zamanlar kendimi rahvan bir tay sanırdım.

Yürümek nedir bilmezdim. Dere tepe, dağ bayır, tarla tapan demez, koşar ha koşardım...

Kavaklar budanıp da dalları çocuklara birer at olunca, bir tay olurum birden; kızıl doru bir Çerkes tayı. İncecik bacaklarıma verirdim tüm gücümü. Gergin bir yay olurum. İçimden gelen ilk ısıkla fırlardım yerimden. Koşar ha, koşardım...

“Dur,” derdi ninem. “Düşeceksin.”

Durmazdım.

Binboğa dağları, tıraşı yarım, yüzü sabunlu kalmış bir Türkmen beyine benzerdi. Eteklerinde karlar erir, dorukları sabun köpüğu gibi karlı kalırdı.

Nevruzlar, çiğdemler, karçiçekleri açardı. Kuzukulakları, çirişler, madımaklar göğerirdi.

Bahara çıkarken, sahtiyandan Çerkes çizmelerimi

diktirirdi ninem. Ölçer, biçer, anneme uzatırdı deriyi. Bir günde biterdi çizmeler. Uzun konçlu yün çorapları geçirirdim ayaklarıma. Çizmeyi zorlukla giyer, pencerenin içine tüneyip yağmurun dinmesini beklerdim. Döner dururdum evin içinde eşkin bir tay gibi.

Ninem,

“Yeter artık,” derdi, “otur yerine biraz. Kışneyip durma evin içinde.”

Bahar, Binboğa eteklerine gök gürültülü, şimşekli yağmurlarla gelirdi. Dere taşar, koskoca kayaları, ağaç kütüklerini, apansız yakaladığı bir koyunu, bir ineği de çeker götürürdü harmana doğru. Sele kapılan koyun ya da ineğin ardından köylüler koşturur dururdu dere boyunca. Boğulmadan kıyıya çekmeye çalışırlardı. Çoğu kez boğulurdu hayvanlar. Kıyıya vuran ölü hayvanın şişmiş karnı, gözleri, burnuyla oynar dururduk.

Dur durak bilmezdi yağmur. Yağar, yağar, yağardı...

Yağmurdan ödü kopardı Zezzey Dayımın. İlk yağmur damlası düşer düşmez, kamasını *çerkeska*'sını,¹ tütün tabakasını alır, atına atlar, selin ulaşamayacağı kayalıklara tırmanırdı. Tüm köylü alay ederdi onun bu sel korkusuyla. Ama o aldırmazdı,

“Selle oyun olmaz,” der, bildiğini okurdu. Çoluğu çocuğu evde akşam sofrasını kurarken, o, atının üstüne yan gelir oturur, yağmurun dinmesini beklerdi. Gün kararırken karanlıkta ipileyen cıgarasının ateşini izlerdi çocukları. Kızı kapının önüne çıkar, dağa, babasına doğru bağırırdı:

“Babaaa! Annem çağırıyor! Yemek hazır.”

Dayım, uzun süre yanıt vermez, duymazlıktan gelir. Sonra oğlu, küçük kızı da kapının önüne çıkıp çığırışmaya başlayınca yanıt vermek zorunda kalırdı:

“Siz yiye! Ben acıkmadım daha!”

Sesi gök gürültüsüne karışır giderdi.

Yağmur diner dinmez, eşkiyadan biri gibi sessiz,

¹ Başlıklı, uzun Çerkes pelerini.

ürkek inerdi dağdan, evine giderdi.

Sabaha dek kişner dururdu atı ahırda. Koşumları üstünde binicisini beklerdi.

Ve ben o zamanlar kendimi rahvan bir tay sanırdım.

Gün ışımadan uyanır dikilirdim evin içinde. Çizmelerimi giyer, yağmurun dinmesini beklerdim. Ninem, namaz kılariken dörtnal koştururdum çevresinde. Kişner, kişner, kişnerdim...

Yağmur diner, gök gürültüsü Binboğalar'dan Toros dağlarına doğru uzaklaşırdı. Kocamış bir köpek havlaması gibi giderek yavaşlar, kısılırdı sesi.

İlkin kuzenim Naho görürdü. Bir damın üstüne çıkar, bağırırdı:

“Bılız *godohaaa!* Bılız *godohaaa!*”¹

Fırlar çıkardım evden,

“*Tene? Tene?*”² diye bağırarak Naho'ya doğru koşardım. Naho elini gözüne siper edip uzaklara bakardı. Pırıl pırıl olurdu gökyüzü yağmur sonrasında. Tek bir bulut salınırdı Binboğalar'ın üstünde. Hava, taze ot kokardı.

Naho'nun yanıt vermesini beklemeden bir koşu tuttururdum.

O bağırarak koşardı ardımdan:

“Bekle beni!.. Bekle beni!..”

Kısa, keskin bir ıslık duyardım içimde. Dörtnala kaldırdım. Soluduğum hava boğazımı yakardı. Kış boyunca uzayan yelelerim dalgalanırdı omuzlarımda.

Öyle dingin, öyle çevik, öyle çocuktum ki, kanım bir alev gibi dolaşırdı damarlarımda. Ve bedenim çiçek açmış gergin bir dala benzerdi.

Harmana yaklaşınca durup soluklanırdım. Ta uzakta bir karaltı kıpırdardı. Çok ağır, dura dinlene yürürdü. Birden sesini duyardım. Hiç anlamadığım bir dilde, ağlar gibi bir türkü söylerdi. Tarlaların ortasından yürür, durur, eğilir, yerden bir tutam ot koparır, yaklaşırdı karal-

¹ Bılız geliyor! Bılız geliyor!

² Nerde? Nerde?

tı. O'dur, Bılız'dır gelen. Tanırdım. Sesinden tanırdım onu. O kocaman gövdesine yakışmayan incecik sesinden. Hep türkü söylerdi; bozlaklar, uzun havalar, ağıtlar... Öyle de yanıktı ki sesi, tek sözcüğünü anlamama karşın içime işlerdi. Hüzünlenirdim.

Bılız'ın ortaya çıkışı baharın muştucusuydu Binboğa eteklerinde. Çünkü, o uzun kış aylarından sonra, ayların ininden çıkması gibi damından çıkar, yalınayak başıka-bak yola koyulur, doğruca bize gelirdi. Kat kat nasırlar bir pabuç gibi korurdu çıplak ayaklarını.

Ve Bılız, yaz kış ayakkabı giymezdi.

Ve Bılız, doymak nedir, üşümek nedir, yorulmak nedir bilmezdi.

Köyünden bize kadar o çamyarması gövdesini taşır, soluk soluğa kapının önündeki çardağa yığılır,
"Kömbe," derdi. "Kömbe verin bana."

Ninem o köye girerken yakardı fırını. Bir tekne dolu-su hamuru yoğurur, küçük parçalara böler, sürerdi fırına. Taze ekmek kokusu sarardı tüm köyü. Bılız soluksuz yutardı nar gibi kızarmış ekmekleri. Birbiri ardına yutar-dı da ne eli yanardı, ne ağzı.

Bılız acı nedir bilmezdi.

Arada bir soluklanıp ayran isterdi. Tas tas içtiği ayranlardan gözkapakları ağırlaşır, bir ağıta başlardı. Öyle yavaş söylerdi ki kendinden başka kimse duymazdı sözlerini. Söylediği ağıt bir ninni gibi gelirdi kendisine. Devrilir kalırdı dut ağacının altına. Uyur kalırdı.

Çevresine saldığı kokudan kimse yaklaşmazdı yanına. Üç-beş adım ötesinde duran köpekler sürekli havlar-lardı Bılız'a. Duymazdı bile o.

Bılız yoksulluk, Bılız taze kesilmiş ot, Bılız katran kokardı.

Harman yerine varınca, yere sırtüstü uzanıp Naho'yu bekledim.

Gökyüzü göğ bir boncuk gibiydi. Binboğa'nın tepesindeki bulut, yanına iki-üç bulut parçasını daha katmış köyümüze doğru salınıyordu.

Yüzükoyun yatıp toprağı dinledim. Binlerce ses geliyordu toprağın karnından. Bir karınca, ya da böcek kondu kulağıma, ellemedim.

Naho, soluk soluğa geldi yanıma. Kısa kesilmiş saç diplerinden buharlar çıkıyordu. Tüm bedeni çamura belenmişti. Yalınayaktı.

“Nerde kaldın?”

Yanıt vermedi. Yanıma oturup soluklandı bir süre. Sonra da uzanıp,

“Benim de çizmelerim olsa hızlı koşardım,” dedi.

“Atların çizmesi yok.”

“Ama nalları...”

Tartışmamızı Bılız'ın sesi kesti. Yüzükoyun uzanıp yola diktik gözümüzü. Ses gittikçe yaklaştı. Derken tıraşlı kocaman kafasını gördük. Şapka yerine başına sardığı paçavraları eline almıştı. Ona gözükmeden, sürüne sürüne bir kayanın ardına saklandık. Tam önümüzden geçerken, birden önüne çıkıverdik.

“Abovvv!” diyerek bir adım geri çekildi. Gözleri büyümüştü korkudan. Yol boyunca toplayıp yediği otlardan ağzı, dişleri yemyeşildi. Gülmeye çalıştı, beceremedi. Ellerini önünde kavuşturup boynunu büktü, bekledi.

Avucumuzda tuttuğumuz irili ufaklı taşları arkamıza saklayarak karşısına geçtik. Amacımızı anladı. Ağır ağır çözdü şalvarının uçkurunu. Başını yana çevirip donuyla birlikte dizlerine kadar indirdi. Kollar içindeki kocaman şeyi çıktı ortaya. Usulca yaklaşıp tükürüverdik. Kocaman elleriyle çekiverdi şalvarını. Kaçmaya başladı. Sürekli taşıyorduk Bılız'ı. Bir yandan korunmaya çalışı-

yor, bir yandan koşuyor, bir yandan da ağlıyordu.

Atış alanımızın dışına çıkıncaya kadar, eliyle tıraşlı kocaman kafasını kollamaya çalışarak koşturdu. Kurtulduğunu anlayınca da ağıtı bir türküye dönüştü Bılız'ın. Yürüyüp gitti köye doğru.

Taş atmaktan yorulmuştuk. Yere uzandık.

Bir top bulut salınarak geldi tepemize. Naho,

“Yağmur başlayacak yine,” dedi.

“Nerden bildin?”

“Binboğa'nın üstü kararı.”

Bir süre sonra, o duru, mavi gökyüzü, birden buluta kesti. Taze çimenler hışırdadı. Bir serinlik çöktü ortalığa. Yüzükoyun dönüp toprağı kucakladım. Bir avuç taze çimen kopartıp kokladım.

“Yağarsa yağsın,” dedim.

“Islanırız.”

“Olsun. Boyumuz uzar ıslanırsak. Büyürüz.”

Bir şimşek çaktı, bir gümbürtü patladı gökyüzünde. Naho sıçrayıp ayağa kalktı.

“Koşalım,” dedi. “Ancak varırız köye.”

“Yetişemeyiz. Bekleyelim yağmur dinsin.”

Bir şimşek daha çaktı. Koşup bir ahlat ağacının altına attık kendimizi.

Yağmur boşandı.

Birbirimize sokulup yağmurun dinmesini bekledik.

Yağmur başladığı gibi birden diniverdi. Bir gökkuşağı Binboğalar'ın tepesinden taa Toroslar'a kadar yayıldı gökyüzüne. Bulutlar kaçıştılar.

Islak gömleklerimizi çıkarıp sıktık. Giyerken içim ürperdi. Gözüm gökkuşağına takılmıştı.

“Naho,” dedim. “Var mısın, gökkuşağının ötesine kadar koşalım.”

“Neden?”

“Kim gökkuşağının ötesine geçerse cennete gidermiş.”

“Kim söyledi bunu?”

“Ninem.”

Naho bir süre düşündü. Islak gömleğini giyip ayağa kalktı. Dudakları morarmıştı, titriyordu.

“Cennette çizme var mıdır dersin?”

“Olmaz olur mu be! Bütün melekler çizmelidir.”

“Tanrı Tha, bize de çizme verir mi dersin?”

“Vermez olur mu hiç.”

“Peki, kama? Sapı gümüş işlemeli kama?”

“Onu da verir.”

“Bir de at. Demirkırı, gök rengi...”

“Attan çok ne var cennette be! Üstelik ordaki atların kanadı bile varmış. Koşarken uçuyorlarmış.”

“Deme!”

“Ninem ölsün ki.”

“Fırla o zaman!”

Yan yana durup gökkuşağına diktik gözlerimizi. Naho saymaya başladı:

“Zı... Du... Şı!”¹

Biz koştukça uzaklaşıyordu gökkuşağı. Çizmelerimle çoraplarımı koltuğumun altına kıstırmıştım. Yalınayak koşuyordum ben de. Sırtımızdan buharlar çıkıyor, soluğumuz daralıyordu. Burun deliklerimiz kanayacakmış gibi yanıyordu. Hızla geçtik Bılız’ın yanından. Korkup yolun kenarına sıçradı. O hızla da köye girdik. Ne ki, gökkuşağı hızla uzaklaşıyordu bizden. Evimizin önüne gelince yığılıp kaldık çardağa. Uzun süre soluklandık Naho’yla. Bir süre sonra oflaya pufloya gelip yanımıza oturdu Bılız.

“Kömbe,” dedi. “Kömbe verin bana.”

Yerimden doğrulup eve doğru bağırdım:

“Daaaay!”² Bılız geldi.”

Ninem kapının önüne çıkıp çardağa doğru baktı:

¹ Bir... İki... Üç...

² Ninenin Çerkesçe adı.

“Ne var? Ne oluyor orda?”

“Bılız Day, Bılız geldi.”

Ninem kapıda bir süre durup havayı kokladı, gülümsedi.

“Evet Bılız, Bılız gelmiş doğru. Desene düze çıktı yollarımız.”

Dönüp içeriye, anneme seslendi:

“Asey! Fırını yak çabuk. Bılız gelmiş kapımıza. İlk Tanrı konuğumuz gelmiş. Asey, Aseeey! Bahar gelmiş, bahaaar!”

ÇETİN ÖNER

DAĞLARA YAZILIDIR

ROMAN

Dağlara Yazılıdır, Kafkasya'dan Anadolu'ya göç etmiş insanların, Kabartay, Abaza, Çeçen gibi Çerkes boylarının, yeni yurtlarındaki yaşamlarını düşsel/şiiysel bir duyarlılıkla dile getiren bir roman. Kafkas epopesinin en çarpıcı örnekleri (Nart Destanları gibi) ve halk masallarıyla ustaca yerinde kullanılmasına örnek olacak bir anlatımı da birlikte getirmektedir. Okuyunca göreceksiniz, romanda çizilen kişiler, bir film ya da bir tiyatro oyununu izler gibi etkiler bırakacaktır sizde. "Kendini rahvan bir tay sanan" roman kahramanı çocuğun kişnemeleri, bir çığlık, bir bozlak, bir ağıt gibi yankılanacaktır kulağınızda. Bu yankı, romanı okuyup bitirdikten sonra da uzun süre kalacaktır yüreğinizde. Değişik bir kültürün insanlık durumlarını, destansı yaşamları ile bütünleşen yurtseverliklerini, savaş alanlarını bir toya çeviren korkusuzluklarını, roman boyunca dörtünel giden atların toynak seslerinin eşliğinde duyacaksınız içinizde. Çetin Öner'in bu ilk romanını, değerli ressamımız Avni Arbaş'ın uşta işi desenleriyle sunmaktan kıvanç duyuyoruz.

KAPAK RESMİ: AVNİ ARBAŞ

ISBN 978-975-510-425-6

9 789755 104256

<http://www.canyayinlari.com>